

CONSTANTINVS

EL PRIMER EMPERADOR CRISTIÀ? RELIGIÓ I POLÍTICA AL SEGLE IV

SEUS DEL CONGRÉS

Facultat de Teologia de Catalunya (Diputació, 231 – 08007 Barcelona)
Universitat de Barcelona (Gran Via de les Corts Catalanes, 585 – 08007 Barcelona)
Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós (Sant Pau, 4 – 43003 Tarragona)

SECRETARIA DEL CONGRÉS

C. Buenacasa; J. A. Jiménez; P. Maymó; J. Sales; R. Villegas
GRAT (Grup de Recerques en Antiquitat Tardana)
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona
Montalegre, 6 – 08001 Barcelona
Tel.: 934037519
E-mail: cong_const_bcn2012@ub.edu

INSCRIPCIÓ

Quota general: 50 €
Quota reduïda justificada (estudiants, jubilats i aturats): 20 €
Quota addicional (opcional) per al desplaçament amb autocar a Tarragona: 10 €
S'ha d'enviar al correu electrònic de la secretaria del congrés la informació següent: nom i cognoms, adreça electrònica i, si s'escau, institució de pertinença.

FORMA DE PAGAMENT

Transferència bancària al compte de CaixaBank:
2100 3642 11 2200093938 (IBAN: ES23 2100 3642 1122 0009 3938).
És indispensable que indiqueu els vostres nom i cognoms i que hi feu constar el concepte «Constantinus».

CRÈDITS

La UB reconeix amb 3 crèdits de lliure elecció l'assistència a aquest congrés.

ORGANITZEN EL CONGRÉS

EL PATROCINEN

HI COL·LABOREN

BARCELONA-TARRAGONA

Congrés Internacional
20-24 de març de 2012

PROGRAMA

Bust de l'emperador Constantí
(National Museum in Belgrade, Serbia; Inv. n.º 79/4)

Dimarts 20 de març

Facultat de Teologia de Catalunya. Sala d'actes

09.30 Recepció de participants i lliurament de documentació

10.00 Acte d'obertura

10.30 Conferència inaugural. Raffaele Farina (Biblioteca Apostolica Vaticana). *Costantino il Grande primo imperatore cristiano. L'imperatore e il vescovo bibliotecario di Cesarea*

11.00 Pausa

President: Ramón Teja

11.30 Pedro A. Barceló (Universität Potsdam). *Constantino entre Apolo y Cristo*

12.00 Luigi Canetti (Università di Bologna). *Costantino e i sogni. Miracoli e santuari iatromantici tra paganesimo e cristianesimo nel IV secolo*

12.30 Debat i pausa

President: Timothy D. Barnes

15.00 Jos Janssens (Pontificia Università Gregoriana, Roma). *Costantino e il monogramma di Cristo*

15.30 Angelo Di Berardino (Istituto Patristico Augustinianum, Roma). *Costantino e la pena della crocifissione*

16.00 Arnaldo Marcone (Università di Roma III). *Lattanzio e Costantino*

16.30 Debat i pausa

Presidenta: M. Victoria Escribano

17.15 Sergi Guillén (Universitat de Barcelona). *De uita Constantini: reflexiones en torno al modelo de emperador cristiano a través de la obra de Eusebio*

17.30 Santiago Castellanos (Universidad de León). *Naciste emperador. El panegírico a Constantino del año 310*

17.45 Carles Buenacasa (Universitat de Barcelona). *La aportación de la numismática a la quaestio Constantini: ¿reflejos de la religiosidad de Constantino en sus emisiones monetales?*

18.00 Gonzalo Bravo (Universidad Complutense de Madrid). *Ni Orosio ni Zósimo: la conversión como estrategia política*

18.15 Debat

Dimecres 21 de març

Facultat de Teologia de Catalunya. Sala d'actes

President: Domenico Vera

09.30 Patrizio Pensabene (Università di Roma I).

L'arco di Costantino: problemi risolti e ancora da risolvere

10.00 Clementina Panella (Università di Roma I).

Roma: Massenzio, Costantino e gli spazi urbani

10.30 Janine Desmulliez (Université de Lille III).

Constantin et la christianisation de la Campanie: les basiliques constantiniennes de Capoue et de Naples

11.00 Debat i pausa

President: Patrizio Pensabene

11.45 Isabel Rodà — Diana Gorostidi (Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona). *Propagator Romani Imperii: Constantino y el poder de la epigrafía áulica*

12.00 Trinidad Nogales (Museo Nacional de Arte Romano, Mérida). *Iconografía en el tiempo de Constantino: imagen de una época*

12.15 Jordina Sales (Istituto Patristico Augustinianum, Roma). *Configuración topográfica de las sedes episcopales en la Tarraconensis bajo el reinado de Constantino y su dinastía (313-363): panorama geográfico y problemática histórico-arqueológica*

12.30 Robert Baró — Gemma García (Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona) — Antonio Moro (Museu de Terrassa) — Francesc Tuset (Universitat de Barcelona). *Les esglésies d'època constantiniana de l'antiga seu d'Ègara (Terrassa). Arqueologia i litúrgia*

12.45 Debat i pausa

President: Angelo Di Berardino

15.00 Michel Perrin (École pratique des Hautes Études, Paris). *Constantin et la crise donatiste*

15.30 Giorgio Bonamente (Università di Perugia). *Costantino e l'editto ai «provinciali» d'Oriente*

16.00 Josep Vilella (Universitat de Barcelona).

El obispo Osio y la política religiosa de Constantino

16.30 Debat i pausa

President: Stéphane Benoist

17.15 Mar Marcos (Universidad de Cantabria). *Ecos de la Gran Persecución: los castigos en la legislación de Constantino*

17.30 Esteban Moreno (Universidad de Zaragoza). *Procesos por causas de magia durante el principado de Constantino: los casos de Sópatro de Apamea y Atanasio de Alejandría*

17.45 Raúl González (Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid). *Entre la protección y el desprecio: los judíos en la legislación de Constantino*

18.00 Carles Lillo (Universitat de Barcelona). *El comes José, paradigma de los judíos en época constantiniana*

18.15 Debat

19.30 Recepció oferta per l'Ajuntament de Barcelona

Dijous 22 de març

Universitat de Barcelona. Edifici Històric. Aula Magna

Presidenta: Rita Lizzi

09.30 David Abadías (Facultat de Teologia de Catalunya). *Las iglesias del Concilio de Nicea*

10.00 Pierre Maraval (Université Paris IV). *Constantin, est-il devenu arien?*

10.30 Cebrià M. Pifarré (Facultat de Teologia de Catalunya). *Ortodoxia y herejía en algunos textos monásticos durante la crisis arriana*

11.00 Debat i pausa

President: Pedro A. Barceló

11.45 Almudena Alba (Universidad CEU-Cardenal Herrera, València). *Un modelo constantiniano de política religiosa: el sínodo de Tiro de 335*

12.00 Mattia C. Chiriatti (Universitat de Barcelona). *L'incontro-scontro politico-ideologico tra Chiesa e Impero: la relazione tra Costantino e Atanasio di Alessandria alla luce dell'Apologia contra Arianos*

12.15 Roberta Franchi (Università di Firenze). *La politica religiosa di Costantino negli storici ecclesiastici: tra elogio e distacco*

12.30 Meritxell Pérez (Universitat Rovira i Virgili, Tarragona). *Ab uniuersis ecclesiis sequendum sit. L'impacte del Concili de Nicea i la introducció de les seves directrius reformistes a les esglésies provincials d'Occident en el transcurs del segle IV*

12.45 Debat i pausa

President: Giorgio Bonamente

15.00 M. Victoria Escribano (Universidad de Zaragoza). *El edicto de Constantino contra los heréticos (Vita Constantini, III, 63-66)*

15.30 Claudia Rapp (Universität Wien). *The Long Constantinian Turn*

16.00 José Fernández Ubiña (Universidad de Granada). *El oficio episcopal en época de Constantino*

16.30 Debat i pausa

President: Michel Perrin

17.15 Pablo C. Díaz — Javier Andrés (Universidad de Salamanca). *Constantino y la aeternitas Romae*

17.30 José A. Molina (Universidad de Murcia). *Terrena omnia moderanda: la política universalista de Constantino el Grande frente a Persia y los bárbaros*

17.45 Raúl Villegas (École pratique des Hautes Études, Paris). *Maior temptatio: la figura de Constantino en la teología de la Historia de Agustín de Hipona*

18.00 Margarita Vallejo (Universidad de Alcalá de Henares). *El emperador Constantino como modelo, según el De magistratibus de Juan de Lido*

18.15 Debat

Divendres 23 de març

Universitat de Barcelona. Edifici Històric. Aula Magna

Presidenta: Luce Pietri

09.30 Domenico Vera (Università di Parma). *Costantino e i contribuenti africani: osservazioni sulla redistribuzione statale nel IV secolo*

10.00 Rita Lizzi (Università di Perugia). *Senatus dignitas non nomine quam re illustrior: Costantino e l'aristocrazia senatoria*

10.30 Stéphane Benoist (Université de Lille III). *La statio principis de l'empereur Constantin: figure augustéenne ou prince révolutionnaire?*

11.00 Debat i pausa

President: José Fernández Ubiña

11.45 Esteban Galindo (Universitat de Barcelona). *Augusto, un modelo para Constantino*

12.00 Santiago Montero (Universidad Complutense de Madrid). *Constantino y los ríos del Imperio: religión y política*

12.15 Juan A. Jiménez (Universitat de Barcelona). *Constantino y los espectáculos del anfiteatro*

12.30 Pere Maymó (Universitat de Barcelona). *El tópos constantiniano y el apostolado monárquico en Gregorio Magno*

12.45 Debat i pausa

Presidenta: Janine Desmulliez

15.00 Timothy D. Barnes (University of Edinburgh). *Constantine and the Imperial Succession*

15.30 Luce Pietri (Université Paris IV). *Pour une relecture de la Vita Constantini d'Eusèbe de Césarée. Constantin, nouveau Moïse ou nouveau Paul?*

16.00 Michele Di Marco (Pontificia Università Gregoriana, Roma). *L'immagine di Costantino in alcuni autori latini sul finire dell'Antichità cristiana (secoli V-VI)*

16.30 Debat i pausa

17.15 Visita cultural per Barcelona

Dissabte 24 de març

09.00 Sortida amb autocar cap a Tarragona

10.30 Visita guiada al conjunt de Centelles

11.30 Visita guiada a la Tarragona romana

Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós

Presidenta: Clementina Panella

16.00 Josep A. Remolà (Museu Nacional Arqueològic de Tarragona). *La cronologia constantiniana de Centelles a debate: aportaciones desde el análisis arqueológico del conjunto*

16.30 Achim Arbeiter (Georg-August Universität Göttingen). *Centelles replanteado*

17.00 Debat i pausa

17.30 Conferència de clausura. Ramón Teja (Universidad de Cantabria). *La «memoria histórica» de Constantino entre arrianos y nicenos*

18.00 Acte de comiat

18.15 Tornada a Barcelona

DIRECCIÓ CIENTÍFICA

J. Vilella; D. Abadías

COMITÈ CIENTÍFIC ASSESSOR

J. Amengual; J. Bada; P. A. Barceló; T. D. Barnes; P. E. Barreda; G. Bravo; C. Buenacasa; S. Castellanos; P. Castillo; J. Desmulliez; P. C. Díaz; A. Di Berardino; M. V. Escribano; J. Fernández Ubiña; J. M. Gavaldà; R. González; J. A. Jiménez; R. Lizzi; M. Marcos; P. Maymó; J. M. Martí; M. Miró; S. Montero; L. Pietri; A. Puig; C. Rapp; I. Rodà; J. Sales; E. Suárez; R. Teja; M. Vallejo; D. Vera; R. Villegas